

16./ Inosztrannije armiji - Vooruzsenyje is tyehnyika -
Szpravocsnjik
(Vojennoje Izdatyelsztvo, Moszkva, 1982.)

Lukács László őrnagy
ZMKA Műszaki tanszék

Az 1848-49-es szabadságharc műszaki
csapatainak szervezése

V. Ferdinánd király 1843. január 27-én kelt legfelsőbb rendeletével létrehozta a birodalomban az "utásztestület"-et. Eredetileg három zászlóaljjal és 32 hadihídoszóval alakult meg, majd létrehozták a 4. zászlóaljat is. A császári-királyi hadsereg műszaki szolgálatát a nyolc századból álló árkászkar, a hat századot számláló aknászkar és a három utászzászlóalj látta el. Műszaki és erődítési kerületi igazgatóság székel Budán, Péterváradon, Temesváron, Károlyvárosban, Nagyszébenben. Mindegyik fontosabb várban helyi erődigazgatóság is működött. Mindegyikük csupán néhány főnyi árkász és aknászostaggal rendelkezett. Az így átszervezett csapattest torzse Bécsbe került, míg a zászlóaljak, illetve egyes századok állomáshelyei Bécs, Klosterneuburg, Linz, Prága, Verona lettek.

A fentiekből jól látható, hogy műszaki csapatok kiegészítése, elhelyezése Magyarországon kívül esett a szabadságharcot megelőző időszakban. Hazánk területéről egyetlenegy műszaki alegységet sem egészítettek ki és egyet sem rendeltek - 1848-ban - az újonnan felállításra kerülő

magyar honvédelmi minisztérium alárendeltségébe. A magyar kormánynak tehát teljesen újonnan kellett műszaki csapatokat felállítania. Az 1848. évi III. törvénycikk a Magyarországon állomásozó csapatokat a Magyar Hadügyminisztérium alá rendelte. De ez nem oldotta meg a hadsereg fegyvernemi és szakcsapatainak arányos összetételét. Műszaki csapatok és műszaki felszerelések, anyagok nem voltak az ország területén. Volt néhány műszaki szakképzettségű tiszt, s katona az országban. Ilyenek voltak: Gorgei, Kaziczky Lajos, Török Ignác, Stein Miksa, és még sokan mások.

A Magyar Hadügyminisztérium a felsorolt szaktiszték tudására is támaszkodva megkezdte a honvéd műszaki csapatok szervezését. Mészáros Lázár hadügyminiszter, a műszaki csapatok alakítására, szervezésére vonatkozó első intézkedését 1848. szeptember 5-én adta ki. Kihirdette, hogy a hadsereg irányítására vezérkar, erődítési tevékenység végzésére, műszaki csapatok felállítása szükséges. A szervezési munka október közepén kezdődött. Felhívták mindazok figyelmét akik aknász, árkász, utász hadágazatok akármelyikében képességgel bírnak, jelentkezzenek szolgálatra.

Október végén valamennyi zászlóaljából Pestre rendelték az ács, kőműves, kovács, vízimolnár, halász, bányász, aztalos, vas- és rézöntő, esztergályos mesterségű honvédet utász szolgálatra. Kilátásba helyezték, hogy a pesti egyetemen Czetz János százados az árkászatról, hidászatról, Petzelt József egyetemi tanár pedig a várívásról előadásokat fog tartani. Akkor volt a hiány műszaki katonákból, hogy Kossuth Lajos 50 bányászt rendelt ki a pozsonyi tábor erődítési munkálatai végzésére. A Hadügyminisztérium 1848. novemberében egy utász- és árkászkar felállítása ügyében tanácsért fordult Gaál Miklós hadmérnökari ezredeshez, ezt a császári-királyi árkász és aknász parancsnokságtól is segítséget kértek. A zászlóaljaktól beérkezők részére

Szodtfried Nándor őrnagy november elején utásztanfolyamot tartott. Ezután megkezdtek a honvéd utászzászlóaljok szervezését, majd azok felállítását s hadrendbe állításukat.

Az áthelyezett és kiképzett katonákból 1848 november közepén Szodtfried Nándor őrnagy parancsnoksága alatt Pesten megalakult az 1. honvéd utászzászlóalj. Kossuth már november 11-én azt írta Görgei tábornoknak, hogy 35 utász másnap indul Pozsonyba. Lázás gyorsasággal kezdték szervezni a 2. utászzászlóaljat. Pozsonyban 1848 december közepére, Kazinczy Lajos őrnagy megalakította a 2. honvéd utászzászlóaljat. A 2. zászlóaljat ásókkal és egyéb utász eszközökkel szerelték fel. Az utászzászlóalj 1848. december 25-én a győri püspöki templomban tartott ünnepi nagymise után a közeli nagyréten ünnepélyes keretek között letette a katonai esküt.

December utolsó napjaiban Pestre érkezett mintegy 200 fő bányász. Ezeket Beniczky Lajos felső-magyarországi kormánybiztos rendelte fel Selmecről. Kossuth úgy intézkedett, hogy ezeket árkászkarhoz, vagy az utászkarhoz kell beosztani. 1849. január elején Máramarosszigetről Debrecenbe érkezett 120 fő bányamunkás, akiket a hadügyminiszter 14-én Aradra vezényelt az ottani árkászkarhoz. Még decemberben, szintén Pozsonyban Calzada Alfonz őrnagy felállította a 3. honvéd utászzászlóaljat. 1849 elején tervezték Máramaros vármegyében - Forget Kornél őrnagy parancsnoksága alatt - a 4. honvéd utászzászlóaljat felállítani. Erre azonban nem került sor. A terv szerint a zászlóaljakat az I. magyar utászezredbe akarták csoportosítani. A 2. és a 3. utászzászlóaljaknak közös parancsnoka Kazinczy alezredes lett. A zászlóalj 4-4 utász századból állt. Később Szodtfried alezredest a főszereg utászfőnökévé nevezték ki.

A harcselekmények kiszélesedésével az utász alegységek bővültek, s állandóan változtatták szervezetüket.

Komárom várában Baranyay százados szervezett műszaki alegységeket, melyek ereje 1849 nyarán négy utász- és három árkász századból állt. Péterváradon egy árkász századot állítottak fel. 1849. június 8-án Szodtfried alezredes jelentette Görgei tábornoknak, hogy a hadifegyvekből és önként magyar szolgálatra jelentkező osztrák műszaki katonákból egy tartalék utászzászlóaljat szervez, mely két hét múlva menetkész lesz.

Komáromban 1849 nyarán a 12. és a 17. honvéd utász század állomásozott. A századokat - a zászlóalj szervezettől függetlenül - végig számozták, s ez a legmagasabb ismert századszám. Péterváradon június közepén tiszteket neveztek ki az utászzászlóaljhoz, ami azt bizonyítja, hogy ekkor már ott is két század állomásozott. Az erdélyi hadseregben egy "székely utászcsapat" felállításáról is tudunk. A lengyel légióban is volt egy utászzászlóalj. A nyári hadjárat kezdetén a honvéd hadsereg 15-18 utász- és 4 árkász, tehát 19-22 műszaki századdal rendelkezett, melyek önálló századonként voltak a seregtestekhez beosztva. Kmety György honvéd ezredes (majd később tábornok) önálló hadosztályához is volt szervezve egy utász század, mely jelentős feladatokat oldott meg a hadosztály részére.

A III. honvéd hadtestnél 1849 júliusában 4 század utász található: közöttük 2 század "szegedi utász". Az V. honvéd hadtest kötelékében 1849. augusztus 1-én egy utászmunkára alakított új zászlóalj is szerepelt. Az erdélyi hadseregben 1849. június 18-án az utászok létszáma már elérte a 250 főt. Az erdélyiek kiképzését Tóth Agoston őrnagy végezte. A századok létszáma - seregtestenként - változó volt, összeségében igen alacsony. Századonként a munkára használható létszám: 50-80 fő között mozgott.

A műszaki fegyvernem egyik további csapatnemét az árkászok képezték, akiket - ellentétben az utászokkal -

kizárólag földmunkára használtak, ezért nem részesültek vízi kiképzésben. Ezekből Péterváradon szerveztek egy századot. 1849 június elején Komáromban neveztek ki először tiszteket az újonnan alakuló árkász századhoz. Augusztus 30-án már az 1. és 2. századról esik szó, tehát egy árkász osztályt kívántak felállítani. Az V. hadtestben 81 fő volt az árkász alegységhez szervezve. Az árkászoknál, az őrmestert "árkászmesternek", a tizedest "főárkásznak", a közlegényeket pedig "öreg, vagy ifjú árkásznak" nevezték.

Megemlítem még a hidászokat is. Komárom 1849 nyári hadrendjében szerepel négy század hidász is.

A fent leírtakból világosan látható, hogy az 1848/49-es honvédseregben sikeresen szervezték a műszaki csapatokat. A felállításuk már az első hónapokban megkezdődött, s rövid idő alatt befejeződött. A létszámuk változott, módosult. A hadtesteknél mindig s mindenütt voltak műszaki szakképzettségű katonák. Az utászok tevékenységét mindig igényelték a dandár, hadosztály és hadtest parancsnokok. A honvéd haderő műszaki csapatainak és vezetésének megszervezésére és a kiképzésre igen rövid idő állott rendelkezésre, az anyagi lehetőségek is korlátozottak voltak, mégis mindezek ellenére sikerült megfelelő mennyiségű műszaki csapatot felállítani és ezek derekasán megállították helyüket a biztosításban.

Felhasznált irodalom:

- Jacobi Agost: Magyar Műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban. Bp. 1938.
- Honvéd. /Katonai folyóirat/ III. évf. 1948. 2-3. szám

- Barczy Zoltán - Somogyi Győző: A szabadságharc hadserege
Corvina Kiadó Bp. 1996.

Kenyeres Dénes őrnagy
MI Szentgyörgyi Dezső
Harcászati Repülőezred, Kecskénét

T A R T A L O M

A nem műszaki csapatok kiképzettsége felmérésének tapasztalatai (Huber Imre őrgy.).....	3
A Brnói Nemzetközi Haditechnikai Kiállítás (Nemes József alez.).....	13
Kisgépek és hajtórobbantások alkalmazása a védelem műszaki berendezése során (L.Doležel mk.ezds., J.Zeležny mk.ezds., L. Kroupa mk.őrgy.).....	15
A biztosítási ovben védő honvédelmi dandár harcának műszaki biztosítása (Dr.Léka Gyula nyá.vérgy.).....	27
Atdolgozzák az FM-100-S hadműveleti utasítást (Dr.Harályi László alez.).....	34
Az idegen hadseregek átjárónyitó eszközei III. (Lukács László őrgy.).....	35
Az 1849-49-es szabadságharc műszaki csapatainak szervezése (Kenyeres Dénes őrgy.).....	49